

МЕДИАТАЪЛИМ ФЕЙК МАЪЛУМОТЛАРГА ҚАРШИ ҚАРШИ МЕДИСАВОДХОНЛИКНИ ОШИРУВЧИ ВОСИТА СИФАТИДА

Назим Бўронов
ЎзМУ 2 босқич магистранти

АННОТАТСИЯ

Бугунги кунда Ўзбекистон медиа-маконида фейк ва дезинформацияга оид маълумотларни кўпайиши инсонларга салбий таъсирини ўтказмоқда. Хусусан глобаллашув даврида фейк маълумотларни саралашга оид ёшларнинг медиасаводхонлигини ошириш ҳамда мафкуравий иммунитетини мустаҳкамлаш муҳим восита ҳисобланади. Ушбу мақолада медиатаълим фейк маълумотларга қарши курашишда медиасаводхонликнинг воситаси сифатида таснифланади. Шунингдек, илмий мақолага доир халқаро ва ўзбек сегментидаги адабиётлар ўрганилиб мавжуд муаммо юзасидан таклиф ва тавсиялар келтирилади.

Калит сўзлар: *Медиатаълим, фейк, дезинформация, ахборот хавфсизлиги, медиа-макон.*

MEDIA EDUCATION AS A TOOL TO ENHANCE MEDIA EDUCATION AGAINST FAKE INFORMATION

ABSTRACT

Today, the increase of fake and disinformation in the media space of Uzbekistan has a negative impact on people. In particular, in the era of globalization, it is an important tool to increase the media literacy of young people and strengthen their ideological immunity. In this article, media education is classified as a means of media literacy in the fight against fake information. Also, international and Uzbek literature on the scientific article is studied and suggestions and recommendations are made regarding the existing problem.

Key words: *Media education, fake, disinformation, information security, media space.*

КИРИШ

Ўзбекистонда медиатаълим ўз асл маъносида аҳолининг медиасаводхонлигини ошириш инструменти сифатида қўлланилмайди. Аммо бугунги замон талаблари ва ахборотларнинг турли манбалари билан ишлашни

инобатга олган ҳолда Ўзбекистон Миллий университетида бунинг бироз ўзгача кўринишлари жорий этилган. Интернетнинг таъсири ва ахборот маконида турли маълумотларни олиш ва чоп этиш имкониятларининг ортиб бораётгани, ва ахборот маконида мультимаданий(турли маданиятларнинг) ахборот маконининг шаклланиши натижасида ахборот хавфсизлиги ва ахборот хуружлари билан боғлиқ айрим фан ва махсус курслар ишлаб чиқилган ва таълим жараёнига киритилган. Қуйдаги ўтказилган сўровнома натижалари ҳам аксарият талабалар Интернет платформаларидан ахборот олишни маъқул кўришларидан далолат берди.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДЛАР

Ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг фалсафий, ҳуқуқий, ижтимоий-сиёсий масалаларини профессорлар Н.Жўраев, Ж.Мухаммадиев, Ф.Муминов ва ф.ф.н., доцент Т.Эшбековлар томонидан ўрганилган. Интернет билан ишлаш маданиятини ривожлантириш бўйича тадқиқотлар М.Арипов, У.Ш.Бегимқулов, Н.А.Муслимов, М.Файзиева, Ш.Шарипов, Т.Шоймардонов, С.Ғуломов, А.Абдуқодиров, Н.Қосимова томонидан амалга оширилган. Ўзбекистонда оммавий медиатаълим жорий этилмаган бўлса-да, Ш.Т.Халилова, К.А.Фарфиева каби номзодлик диссертацияси устида иш олиб борган тадқиқотчилар ОАВнинг болалар ва ёшларга таъсирини тадқиқ этишган. “Тарбия”, “Халқ таълими”, “Узлуксиз таълим” журналларида медиатаълимга бағишланган қатор илмий мақолалар чоп этилган. Шу жумладан, Джуманова Санобар “Медиатаълим оммавий коммуникациянинг маҳсули сифатида” академик даражасини олиш учун олиб борган изланиши ҳам алоҳида аҳамиятга эга[1].

МУҲОКАМАЛАР

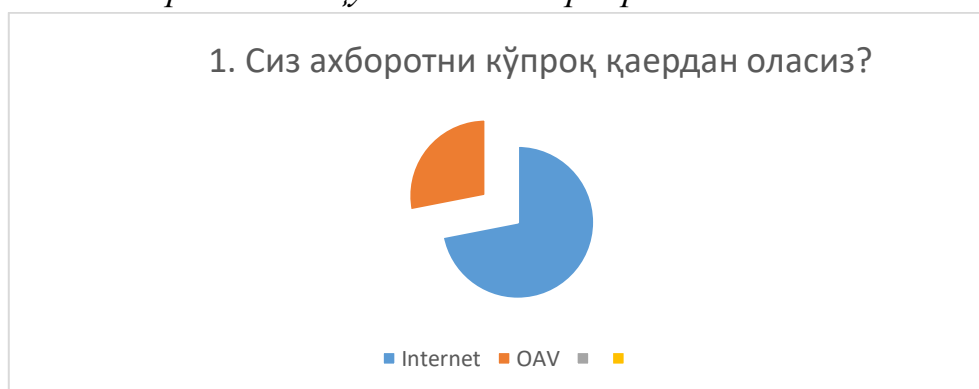
Халқаро тажриба шуни кўрсатадики, ахборот хавфсизлигини таъминлашда медиатаълимдаги медиасаводхонликни ошириш конструктив-психологик асосларини шакллантириш, миллий маънавий ҳамда маданий мерос воситаси бўлиб, талабаларнинг ахборот хуружларига қарши ўз-ўзини ҳимоялаши, яъни медиасаводхонлигини яхшилаш, психологик хавфсизлигини конструктив механизмини ишлаб чиқиш бўйича кенг кўламдаги илмий-тадқиқот ишлари олиб борилмоқда. Республикамизда жамиятни ахборотлаштириш сиёсати механизмлаштирилиб, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2013 йил 16 сентябрдаги 250-сонли қарори билан, Ўзбекистонда электрон ҳукумат тизмини янада ривожлантириш мақсадида, махсус марказлар – “Электрон ҳукумат тизмини ривожлантириш маркази” ҳамда “Ахборот хавфсизлигини таъминлаш маркази”ни ташкил этиш белгиланган[2]. Қарорга мувофиқ

“Ахборот хавфсизлигини таъминлаш маркази”нинг асосий вазифаларидан бири этиб қонун бузувчиларни таҳлил этиш, идентификациялашда, ахборот маконида олиш тақиқланган ахборотларни рухсатсиз олишга ёки бузишга бўлган ҳаракатларни таҳлил қилишда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар билан ҳамкорлик қилиши белгилаб қўйилган. Ўзбекистон Республикаси биринчи Президентининг 2015 йил 4 февралдаги фармонида асосан “Ўзбекистон Республикаси Ахборот технологиялари ва коммуникацияларни ривожлантириш вазирлиги” ташкил этилиб, мамлакатимиздаги ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг ҳуқуқий асосларини амалга ошириш лозим бўлган чоратadbирлар механизми белгилаб берилди. Шунингдек, талабаларда миллий-маданий, тарихий кадриятларни асраб-авайлаш ҳамда тарихий меросимизга ҳурмат руҳида тарбиялашга алоҳида эътибор қаратилмоқда. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегия”сида “V. Хавфсизлик, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенгликни таъминлаш ҳамда чуқур ўйланган, ўзаро манфаатли ва амалий ташқи сиёсат соҳасидаги устунвор йўналишлар”ига бағишланган бўлимида “V.I. Хавфсизлик, диний бағрикенглик ва миллатлараро тотувликни таъминлаш соҳасидаги устунвор йўналишлар” ҳам қамраб олинган[3]. Шу нуқтаи назардан қараганда, мутахассис кадрларни тайёрлашда ахборот хавфсизлигини таъминлаш ва фейк ва дезинформацияга қарши медиасаводхонлигини оширишда медиатаълим асосларини яратиш ҳам долзарб аҳамият касб этади.

НАТИЖАЛАР

1. Сиз ахборотни кўпроқ қаердан оласиз?

Ушбу сўровнома натижаларига кўра 28 фоиз талабалар ОАВ орқали деб жавоб берган бўлса, 72 фоиз талабалар Интернет орқали дея жавоб берди. Якуний умумлашма хулоса натижаларига кўра, аксарият талабалар учун Интернетдан ахборот олиш қулай ва тезкордир.

1. https://docs.google.com/forms/d/1uepxrLm_C1qrFja0BSXeMMGm8PRG1Xjf0palRrG5c8/edit

Хусусан, олий таълим муассасаларида мураббийлик соатлари доирасида “ахборот соат”ларининг олиб борилишидир. Бунда талабалар билан ОАВда чоп этиб борилаётган муҳим воқеалар муҳокама этилади, узатилган маълумотлар юзасидан мулоҳазалар билдирилади ва бугунги куннинг ахборий қиёфаси кузатилади.

Бугунги кунда аудиториянинг ахборот олиш каналларини аниқлаш мақсадида қуйдаги сўровнома ўтказиш орқали Интернет платформасида энг кўп кузтладиган ахборот тармоғини аниқлаб олдик.

2. Сиз қайси Интернет платформасидан ахборот оласиз?
"Республика иқтидорли талаба-ёшлар" клубида ўтказилган сўрвнома натижаларига кўра бугунги кунда 60 фоиз талабалар "Telegram", 20 фоиз талабалар "Facebook", 15 фоиз талабалар "Instagram", 5 фоиз "Twitter" интернет тармоғидан ахборот олишни маъқул деб билади.

3. Қуйдаги хабарга фикр билдириб медиасаводхонлигингни тешириб кўринг?

"Россия Ковид-19 жасадида аутопсияни амалга оширган дунёдаги биринчи мамлакат бўлди. Тўлиқ текширувдан сўнг у Ковид-19 вирус сифатида мавжуд эмаслигини, бу радиация таъсирига тушган ва қон ивиши туфайли инсон ўлимига олиб келадиган бактерия эканлигини аниқлади.

COVID-19 қон ивишини келтириб чиқариши аниқланди, бу одамларда тромбозни келтириб чиқаради ва томирларда қонни пўхташмасина олиб келади,

шунинг учун мия, юрак ва ўпка кислородни қабул қила олмайдиган одамнинг нафас олишини қийинлаштиради, бу одамларда тез ўлимга олиб келади.

Нафас олиш энергиясининг этишмаслигининг сабабини топиш учун Россиядаги шифокорлар ЖССТ протоколига қулоқ солмай, ковид-19 отопсиясини ўтказдилар. Шифокорлар қўлларини, оёқларини ва тананинг бошқа қисмларини очиб, синчковлик билан текиширгандан сўнг, улар қон томирлари кенгайганлигини ва қон қуйқалари билан тўлдирилганлигини, бу кўпинча қон оқимига тўсқинлик қиладиган ва шунингдек кислород оқимини камайтирганлигини пайқашди. танада бу беморнинг ўлимига сабаб бўлади. Ушбу тадқиқотдан хабар топган Россия Соғлиқни сақлаш вазирлиги дарҳол Ковид-19 даволаш протоколинини ўзгартирди ва ижобий беморларга аспирин буюрди. 100 мг ва Эмпромасни қабул қилишни бошлади. Натижада, беморлар соғайишни бошладилар ва соғлиқлари яхшилана бошлади. Россия Соғлиқни сақлаш вазирлиги бир кунда 14 мингдан ортиқ беморни уйдан чиқариб, уйларига жўнатди.

Россиядаги шифокорлар бир мунча илмий кашфиётлардан сўнг даволаш усулини тушунтирдилар, бу касаллик бутун дунё бўйлаб ёлгон эканлигини, "бу Фелли-томир ичи қон ивишидан (тромбоздан) бошқа нарса эмас ва даволаш усули даволовчи" эканлигини таъкидладилар. Антибиотик таблеткалари, Яллиғланишига қарши ва Антикоагулянтларни қабул қилинг (аспирин). Бу касалликни даволаш мумкинлигини кўрсатади. Бошқа рус олимларининг фикрига кўра, шамоллатиш аппаратлари ва интенсив терапия бўлими ҳеч қачон керак бўлмаган. Бу ҳақда протоколлар Россияда аллақачон нашр этилган.

Хитой давлати бу ҳақда аллақачон билган, аммо ҳеч қачон ўз ҳисоботини эълон қилмаган.

Ушбу маълумотларни оилангиз, қўшниларингиз, танишларингиз, дўстларингиз, ҳамкасбларингиз билан баҳам кўринг, улар COVID-19 кўрқувидан халос бўлишлари ва бу вирус эмас, балки фақат 5Г нурланишига учраган бактерия эканлигини тушунишлари мумкин. Фақат иммунитетни жуда паст бўлган одамлар учун эҳтиёт бўлинг. Ушбу нурланиш шунингдек яллиғланиш ва гипоксия келтириб чиқаради. Жабрланганлар Аспирин 100 мг ва Апроник ёки Парацетамол 650 мг ичишлари керак.

https://docs.google.com/forms/d/1uepxrLm_ClqrFja0BSXeMMGm8PRG1Xjf0palRrG5c8/edit

"Республика иқтидорли талаба-ёшлар" клуби фаоллари орасида ўтказилган сўровнома натижаларига кўра, хабарнинг ишончли ёки ишончи эмаслигига қўшилмайдиган талабалар 20 фоизни, хабарнинг ишончли деб қабул қилган талабалар 45 фоизни, хабарнинг ишончсизлигини мақуллаган медиасаводхон талабалар 35 фоизни ташкил этди. Демак, медиасаводхонликни оширишда медиатаълимнинг ўрни жуда муҳим. Шу жумладан, "медиасаводхонлик" ва "медиатаълим" тушунчалари хусусида талабаларда аниқ билим кўникмаларини шакллантириш лозим.

Ғарб медиапедагоглари "медиасаводхонлик" (media literacy) тушунчасини қуйидагича изоҳлашади:

«Медиасаводхонлик» – ўқувчи ва талабаларга медиа билан мулоқотда, уларнинг ҳаётидаги медиа мазмунини тушунишда танқидий нуқтаи назар билан қарашга ёрдам беради. Медиасаводхон ўқувчи ёки талаба медиаматнларга баҳо беришда танқидий ва таҳлилий ёндашуви, оммавий маданият билан муносабатда танқидий масофада бўлиши, манипуляцияга қаршилик қилиши керак[4].

«Медиасаводхонлик» — медиаматнларни шарҳлаш/таҳлил этиш ва яратиш қобилияти[5].

«Медиасаводхонлик» — турли шакллардаги ахборотларни олиш, таҳлил этиш, баҳолаш ва узатиш қобилияти[6].

«Медиасаводхонлик» — медиасаводхон одамни замонавий дунёдаги, кодли ва репрезентацион тизимларда фаолият юритаётган медианинг ижтимоий-маданий, сиёсий контекстини тушунишга, медиаматнларни идрок этиш, яратиш, таҳлил этиш, баҳо беришга тайёрлаш жараёни[7].

«Медиасаводхонлик» — инсонларга аудиовизуал ва босма матнларнинг маданий аҳамияти, мазмунини тушунишга, яратишга ва баҳолашга ёрдам беришга ундовчи ҳаракат. Ҳар бир инсон медиасаводхон бўла олади[8].

Медиатаълим ва медиасаводхонлик ўртасидаги чегара жуда силлиқ ва бир-бири билан алмашувчан. К.Ворсноп (Ch.Worsnop), В.Гура, В.Монастырский, А.Короченский, Ж.Панженте (J.Pungente), С.Пензин, И.Розер (I.Rother), Д.Сюсс (D.Suess), Л.Усенко, Т.Шак ва бошқа медиапедагоглар фикрича медиасаводхонлик медиатаълим натижасидир. Д.Лемиш (D.Lemish)нинг фикрига кўра эса медиатаълим анча кенг қамровли тушунчадир. Медиасаводхонлик билангина боғлаб унинг моҳиятини очиб бериб бўлмайди. А.В. Федоровнинг фикрига кўра эса, бу икки тушунчани бир-биридан ажратмаслик керак. Тадқиқотимиз жараёнида маълум бўлдики, медиасаводхонлик ОАВ билан шахс ўртасидаги муносабатдир. Ахборий маданият жамиятнинг ҳар бир аъзоси юқори ёки қуйи даражадаги медиасаводхонликка эга бўлади.

Ахборот қудратли куч, қуролдир. Оммавий ахборот ва телекоммуникацияси воситаларининг “воситачилигида” оммавий маданият кириб келмоқда, манипуляция амалга оширилмоқда, ёшларнинг вақти беҳудага сарф бўлмоқда, уларнинг маънавий олами ва соғлиғига путур етмоқда, ижтимоий тафаккурда ўзгаришлар кечмоқда. Шунингдек, унинг эзгу хизмати ҳам бисёрдир. Оммавий коммуникация жамиятни ахборот билан таъминламоқда, ҳар бир инсонга ахборот узатиш имконини бермоқда, билим олишига кўмаклашмоқда, бўш вақтини мазмунли ўтказишга хизмат қилмоқда.

Глобаллашув, ахборот асрининг ижобий таъсирини кучайтириб, салбий таъсирини бартараф этишга хизмат қилаётган нокасбий медиатаълимни жаҳон ҳамжамиятида ўз ўрнини мустаҳкамлаб бораётган Ўзбекистонда жорий этиш истиқболлидир.

Ахборот хуружларини олдини олиш ҳамда таҳдидларга қарши курашиш учун жудда катта маблағ ёки қўшин йиғишимиз талаб қилинмайди. АҚШнинг собиқ президенти Ж.Картер “Тарғиботга сарфланган бир доллар қуролланишга сарфланган 10 доллардан самаралироқ”, - деб бежиз таъкидламаган. Ҳозирги даврда сунъий йўлдош ахборот узатишининг энг қулай воситаси бўлиб қолди. Катта маблағ талаб этиладиган сунъий йўлдошга ҳамма давлат ҳам эгалик қилолмайди. Шу боис ҳам фазовий сунъий йўлдошлар бир нечта давлатга қарашлидир. АҚШ 30 та, Япония 21 та, Россия 12 та, Хитой 9 та, Ҳиндистон 9 та сунъий йўлдошга эга. Шу боис мамлакатнинг порлоқ келажаги бўлган ёшларни миллатимизга ёт бегона қадрият ва ғоялар таъсиридан ҳимоя қилишга алоҳида эътибор қаратилиш ахборот таҳдидларига қарши уларнинг

“ахборот саралаш қобилияти”ни шакллантиришимиз зарур. Ёшларнинг ахборот саралаш қобилияти шакллантириш бу таҳликали замонда устунвор вазифалрдан бўлиб, медиасаводхонлик асосини яратиш долзарб масалалардандир. Ўқув жараёнида оммавий ахборот технологияларидан фойдаланиш ўқувчиларининг психофизиологик ривожланишга мос келади, ўқув жараёнини янада қизиқарли қилади, ўқитиш мазмуни, шакллари ва усулларига сезиларли таъсир кўрсатади. Ахборотлашган жамият шароитида бу алоҳида долзарблик касб этади. Медиатаълимнинг бош мақсади – асосий қонунларни тушунишга ёрдам беради, оддий йўналишлардаги медиа ахборот тилини ўрганиш, ўқувчининг бадиий ўсиши, ривожланишига ҳисса қўшиш, медиаматнларни қабул қилиш, ўрганиш ва малакали таҳлил этиш кўникмасини шакллантиришдан иборат. Таълим тизимини модернизациялашда медиатаълим масалалари ҳам муҳим аҳамият касб этади. Медиатаълим ўзининг технологик инфраструктураси, ўз таянч таълим технологияларига эга. Медиатаълимнинг асосий мазмуни медиа-маданият кино санъати бадиий телевидения ва бадиий медиа тилини унинг тарихини билиш тушунишдир. Медиатаълим-ўқув жараёни ва унинг барча дидактик шарт-шароитларни такомиллаштирувчи ҳодисадир. Таълим жараёнида медиатаълимни ташкил этишда ўқув предметларининг материаллари ниҳоятда талабчанлик билан мувофиқлаштирилиши лозим. Ўқитувчи ўрганилаётган материалнинг илмий ва амалий аҳамиятини оширишга ҳаракат қилиши, ўқувчилар онгида барқарор тизимлаштирилган билимларни сингдириш воситаси ҳисобланади. Медиатаълимнинг педагогик стратегияси бадиий таҳлил қила олиш, уни талқин қилиш асосида баҳо беришдан иборатдир. Медиатаълимнинг марказида ўқувчи шахс туради, унинг қизиқиши, истакларини ҳисобга олиш, олинган ахборот воситасида танқидий фикрлашга ўргатиш керак. Хорижий давлатлар педагогик олимларнинг фикрича, медиатаълим тарбиявий, таълимий аҳамиятга эга бўлиб, ўқувчиларни идрок қилиш жараёнида реактив фикрлашга ўргатади. Ахборот билан ишлаш, ахборот қидириш, зарурларни ажрата билиш, қайта ишлаш, тартибга келтириш, ахборот мазмунини тушуниш мантиқий яқинларини ажратишни ўрганади. Шулар асосида ахборот маданияти шаклланади.

Ҳозирги вақтда оммавий ахборот воситаларида “ахборот хуружлари” атамаси тез-тез тилга олинмоқда. Нияти бузуқ бўлган айрим гуруҳлар сай-ҳаракатлари билан оммавий ахборот воситалари тажовуз қуролига айлантилмоқда. “Мафкуравий хуружлари”да инсоннинг онги ва қалби нишонга олинмоқда. Ёшлар масаласи, уларнинг маънавий-ахлоқий тарбияси алоҳида эътиборни талаб этади.

ХУЛОСА

Хулоса ўрнида бугунги кунда Ўзбекистонда олий таълим тизмида малакали кадрларни етиштириб чиқаришда етакчи таълим муассасаларида медиатаълимни қисман қамраб олувчи мутахассислик фанлари бор уларнинг акасарияти касбий маҳоратни оширишга боғлиқ назарий билимларни оширишга йўналтирилган. Аммо бугунги кунда журналист кадрларни тайёрлашда уларнинг ахборот саралаш қобилитини шакллантиришга доир медиатаълим дастур жуда муҳим.

Талабанинг медиасаводхонлигини оширишда жаҳон тажрибасидан келиб чиққан ҳолда уч йиллик ўқув дастурига киритилган “Медиатаълим асослари” фанини жорий этиш керак. Бу фан бўйича, ўз навбатида, амалий машғулотлар олиб бориш билан бирга хориж тажрибаси билан амалий дарсларни мустаҳкамлаш лозим.

“Медиатаълим асослари” фани доирасида бир ўқув йилига мўлжалланган назарий ва амалий машғулотларнинг умумий конструктив механизми:

1-курслар учун. Ахборотлашган жамиятда коммуникация воситалари, ахборот ва унинг турларининг психологик аҳамияти таҳлили;

2-курслар учун. Медиа маконда халқаро стратегик аҳамиятга эга ахборот матбуот, радио, ТВ ҳамда оналайн нашрлар таҳлили;

3-курслар учун. Онлайн нашрларда медиамаҳсулот турлари ҳамда уларнинг психоллингвистик хусусиятлари.

Дасталаб талабалар “Медиатаълим асослари” фани доирасида ярим йиллик ўқув дарслар давомида назарий билимлар олишади. Иккинчи ярим йиллик амалий машғулотларда психологик аҳамиятга эга журналистик материалларни топиб миллий ва халқаро тажриба мисолида таҳлил қилишади. Назарий билимларни янада мустаҳкамлаш учун МДХ давлатлари кучли журналистлари билан семинар-тренинглар ўтказиш билан мустаҳкамланади. Бу тизим бўлажак кадрларнинг медиасаводхонлик қобилитини медиатаълим орқали мустаҳкамлаш учун пойдевор бўлиб хизмат қилади. Керакли билимларга эга бўлган кадрлар келажакдаги фаолияти давомида аудиториянинг ахборот истеъмол маданиятини янада оширишга хизмат қилади.

ФОЙДАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 11 августдаги “Матбуот ва ахборот соҳасида бошқарувни янада такомиллаштириш тўғрисида”ги ПФ-5148-сонли Фармони. www.lex.uz
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017. №6. 70-модда.
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг "Ўзбекистон Республикасининг умумтаълим муассасаларида "Медиатаълим" ўқув дастурини ишлаб чиқиш ва татбиқ этиш тўғрисида"ги Фармойиши. Халқ сўзи, 2012йил. 18 декабрь сони.
4. Мўминов А.Ўзбекистон: Ахборотлашган жамият сари.-Т.: “Турон замин зиё”.2013. 113-бет.
5. Duncan, B. (Ed.) (1989). Media Literacy Resource Guide. Toronto: Ministry of Education of Ontario, Publications Branch, the Queen’s Printer, 232 p.
6. Worsnop, C. M. (1994). Screening Images: Ideas for Media Education. Mississauga: Wright Communication, 179 p.
7. Kubey, R. (1997). Media Education: Portraits of an Evolving Field. In: Kubey, R. (Ed.) Media Literacy in the Information Age. New Brunswick & London: Transaction Publishers, p.2.
8. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2001, p.9494
9. Aufderheide, P., Firestone, C. (1993). Media Literacy: A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy. Queenstown, MD: The Aspen Institute, p.1.